

λ) RAFALGARÍ, antic poble de la Tinença de Benifassà, ja a la ratlla de les comarques de l'Ebre, avui destruït però quedà llarg temps com nom d'un santuari, i avui extensa partida, que arriba fins al terme de La Sénia. Oït *řefalgari*, a Carlares (1936, exc. 236, Ll. i, 80); amb *re-* secundari per intrusió del prefix, però arribant cap al Nord per la serra, fins prop del trifini amb Beseit i Tortosa (Tossal del Rei) (3°54 × 40°44, *Ref-*: IGC). Segons GGRV, 693, destruït el poble pels francesos en temps de Felip IV, seguí després l'ermitatge de St. Miquel de *Raf.* dependent del convent de Benifassà, escrivint-ho alguns *Rafalgali* (GGRV, 708; rev. *Vallivana* Morella, febr. 1904, 163). Hi hagué dos llocs d'aquest nom, lleument deformat l'homònim (2), te. Alcalà de Xivert, al peu del coll de Murs, un k. abans d'arribar-hi, a l'esq. de la crtra. de Les Coves (3°52-53 × 40°17-18); oït, amb metàtesi, *řegalřari*, o sigui uns 40 k. al S. de l'altre, i sens dubte nom de naixença independent.

MENCIONS ANT., totes de (1): 1242: «locus portusque *Raphal Gari*», C. de P. p. p. Font Rius (§ 382), i també s'anomena per aquell temps un vicari de *Refalgari* que hi duia l'autoritat (ib., pp. xxxiii, 783, 804); 1266: *termino de Raphalgarini* (BSCC xiv, 339); 1313 i en una altra llista, com afr. en el procés de límits entre Tortosa i Amposta, repetint la grafia *Refalgari*. S. XIV: *Refalgari* en Establiments de Tortosa (BABL xi, 369); 1335: *Rafalgari*; i 1404: *Rafallguari* (en el Ll. de Priv. d'Ulldecona, copiat el S. xvi, pp. 139 i 143).

ETIM. Era especiosa l'etim. de la rev. *Vallivana*, que hi veia un compost amb el NP *Gali*, ficant-hi ingènuament fins i tot el nom de sant: «territorio y ermita de San Miguel llamado *Rafael Gali* o *Rafelgari*», suposant una dissimilació (l-l > l-r) no era inconcebible, però ja ens ho treu del cap la unanimitat de la forma amb *-r-* en els documents medievals: majorment repetint-se el nom en una altra comarca (bo i afí); era fatal que es produís l'etim. pop. *Gali*. Essent *rafal* (*rahl*, *rahal*) un arabisme manifest i tan ben representat arreu en la toponímia de l'Ebre enllà, tampoc ens pot atraure gaire la idea de cercar-hi el NP *Gari*/*Guari* (germ.), que no és dels més freqüents; que hi hagi *-ino* en alguna menció antiga, no té valor, com a resultat de la natural llatinització (al capdavant desmentida per la majoria i les més antigues).

Es més natural que també sigui aràbic el segon membre; però hi ha dubte seriós entre tres possibilitats. a) Un adj. *řari* 'pertanyent a coves o balnes', 'balmat' o 'escampat de coves ací allà', deriv. de *řar*, tan conspicu i ubicu en la nostra toponímia meridional, i central: que un adj. així estigui, o no, documentat taxativament, és bastant indiferent essent del tipus *nisba*, que era de creació lliure i freqüentíssima. b) Un adj. *řairi* de l'arrel *řyr*, d'accs. varies com 'ser actiu' i 'mancar, faltar-hi' (RMA «alíus», «praeter», «zelare»; Dozy; *Mařtr*, *Mařarān*, Hess). c) *řarir*, amb l'avantatge d'estar ben documentat en àrab clàssic, per 'enganyat' i 'blanquinós' (i cf. DECH, s. v. *garrido*).

Hi ha detalls fonètics contra b) i c), eliminables;

però la geografia té aquí paraula forta essent un nom doble: l'homònim 1) en els Ports de Beseit i de la Tinença: sembrats, diríem claferts, de coves, avencs, balnes, cavernes arreu; i 2), que és en el camí i prop de les Coves de *Vinromà*, també aquí com a Alcalà de Xivert hi ha moltes cavitats, i avencs de ressonància (*Xivert!*) i coves famoses i habitades en temps dels moros. Ens decantarem, doncs, per això (a).

κ) *Rafalizlem*, alq. de Gandia (*Rept.*, 512) (era anex de Piles, S. xvi, SSiv., 3) < *r.-al-islām* 'r. de la salvació'.

λ) *Raphalmagzem*, molí de Punyara, te. de Morvedre (*Rept.*, 502) < *rahl al mařzin* 'rafal del dipòsit'.

Rafalpai, junt amb *Alpara*, n'hem parlat prou en el vol. i, 39.

μ) *Rafalsenar*, pda. del te. d'Almoines (xxxix, 200.6). Versemblant, sobretot essent poble al costat del riu Serpis i no lluny de mar, que sigui combinat amb *řannāra* 'ham' («anzuelo», «hamus» *PAlc*, *RMa*, i moltes altres fonts vulgars) (Beaussier escriu *řannāra* amb *sin.*), també «ligne de pêcheur» en *PAlc* i el *Qazwini* (Dozy), car és probable que hi hagués nomen genericum masculí *rahl as-sennār* 'el rafal on hi ha una estesa de xarxes de palangre'.

Però és versemblant que sigui el mateix lloc un *Rahal Cena*, del qual es donen 3 jovades junt amb *domos in Cendra*, l'a. 1249 (*Rep.*, Bof., p. 513): car Almoines és només uns 5 k. al Sud de Gandia. Sembla, doncs, que en aquest nom *řennar* se superposà amb l'hispano-àr. *řāna* 'construcció, arsenal' (d'on ve *drassana*, cf. *ār as-sāna*). Cf. un «*Benicenes* Alicante» que Oliver-Asín, 89, vol derivar d'un NP àr. (no ens consten l'un ni l'altre).

ν) *Rafalsoltan*, a. 1274 (veg. s. v. *Gandia*) (Mtz.Fdo., *Doc. Val. ACA*, n.º 1718): *rahl al-sultān* 'rafal del rei'.

ο) *Rafalterràs*, ant. llog. d'Alboraia (*DECat* vii, 34 b28) < *rahl -at-tārrās* 'rafal del manufactor d'escuts' (*RMa*, 573: «*turs scutum*»); però cf. *turar*, pl. de *řurra* «margo» (*RMa*, 470), d'on els noms aplegats a l'art. *Torres-Torres*.

Rafaltrobat, eiv., ja ben estudiat al vol. i, 284.

Rafaubets, mall., ja bé vol. i, p. 241.

En els següents *Rafal* apareix alterat en *Rafel* (com ja hem vist, s. v. *Rafalgari*), sumant-s'hi fets de vocàlisi aràbic amb l'etim. pop. catalana.

π) RAFELBUNYOL. Poble valencià, al N. de la ciutat, a uns 15 k. del pont del Túria i 4 de la costa.

MENCIONS ANT. 1264: «*Refalbunyol* --- prop de la séquia de Montcada» (Mtz.Fdo., *Doc. Val. ACA*, n.º 548). Reglā (107) troba a *Rafalbunyol* 50 cases de cristians vells; biblgr. Lz. Vargas III, 12.

ETIMOLOGIA. Oliver Asín rectifica el ridícul supòsit «romance BONIOLU 'bonito'» (de la seva *Top.*), com «*rihā al-balneolu*» 'molí del bafuelo', dim. de *BALNEUM* (*Al-And.* xxiii, 459); passi *rihā* fundat en el fet de ser vora la séquia de Montcada, però en l'art. *Bunyola* hem demostrat que no hi ha descendents romànics de *BALNEUM* amb *al* ni *ay* ni *o*: només *BANEU* en romànic.